

CSIMA PÉTER

Jászsági határdombok kutatása a kataszteri térképek segítségével

Jászsági települések kultúrtörténeti értékeinek felmérése során találtam rá Jászdózsa település 1884-ben készített kataszteri birtokvázlatára, amelyet sok, helyi védelemre javasolt tájelem azonosításához és korának meghatározásához tudtunk használni.¹ Ekkor feltűnt, hogy a kataszteri térkép a terepi felmérés során megtalált 13 határdomb mellett nagy számban jelöl további határdombokat. Ez a felfedezés indította a határdombok módszeres kutatására, amit részlegesen további hat jászsági településre is kiterjesztettem. A téma teljes feltárását azonban eddig csak Jászdózsan végeztem el.

A kutatás egyéb térképi háttere

Megvizsgálva a katonai felmérések Jászdózsát ábrázoló szelvényeit, azt tapasztaltam, hogy azok nagyon kevés információt adnak a határjelekről. Az első katonai felmérést néhány évvel követően készítette el Bedekovich Lőrinc (1751–1823) a Jászság vízrajzi térképét, amelyen viszont nagy számban feltüntette a határjeleket, ezért azt jó kiindulási-összehasonlítási alapnak tekinthettem.² Ez a térkép a legkorábbi bizonyítéka annak, hogy az 1745. évi redemptio után valamennyi jászsági település összes határán végig, nagy számban állítottak határjeleket. Bedekovich tájvizsgálata azonban sajnos nem terjedt ki Jászdózsa teljes közigazgatási területére, ezért ott csak részadatot kaptam. A teljes közigazgatási határra vonatkozó teljes információt elsőként az 1852-ben készített „ideiglenes felmérés”, majd azt követően az 1884. évi kataszteri birtokvázlat adott.

Határjelek

A középkor óta a birtokot védő határjelek egyik típusát alkotják a földből készített határjelek, amelyeknek az alkalmazása elsősorban a sík felszínű Alföldön terjedt el. Leggyakoribb megnevezésük határdomb, határhalom, régebben egyes vidékeken zsombék, hant, komp vagy homp.³ A Jászságban a nagyméretű, akár természetes eredetű, akár ember által létesített nagyobb magaslatokat halomnak, az árkokat, töltéseket, valamint a földből készített határjeleket egyaránt „hányásnak” nevezték.⁴ Ugyancsak hányásnak nevezték magát a műveletet, azaz a földből készített határjelek készítését. Amint az ország más részein, a Jászságban is szokás volt a határjelet egyszerűen határnak hívni. Ahhoz tették hozzá jelzőként az anyagát és nevezték kőhatárnak, hányt határnak vagy határhányásnak. A 18. század végére az Alföld középső részén elhelyezkedő Jászságban is a föld határjelek váltak elsődlegessé a településeket elválasztó határvonalakon.

Határjelek Bedekovich Lőrinc térképén

Bedekovich Lőrinc, a Jászkun kerület mérnöke által 1791-ben készített, a Tarna és a Zagyva által érintett jászsági településeket ábrázoló, igen részletes és különösen szép kivitelű – összesen 31 szelvényből álló – kéziratos térkép öt szelvényen 24 km-t ábrázol Jászdózsa 32 km hosszú határából. A dózsai határon 97 határdomb jele látható. A térkép Jászdózsa–Jászapáti–Jászjánhalmi sarokpontját ábrázoló részlete látható az 1. képen.

- 1 CSIMA PÉTER–MÓDOSNÉ B. ILDIKÓ: *Jászdózsa kultúrtörténeti egyedi tájértékeinek katasztere*. Kézirat. BCE Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszék. Bp., Jászdózsa, 2010.
- 2 BEDEKOVICH LŐRINC: *XXXI. mappae signanter praecipue fluviorum Zagyva, et Tarna, a possessionis Boldog et Dósa inchoando ...* [1:14 400], 1791 IX–XIII. szelvények. Magyar Nemzeti Levéltár (= MNL) Heves Megyei Levéltára (HML), Térképtár, Heves T 120.
- 3 TAKÁCS LAJOS: *Határjelek, határjárás a feudális kor végén Magyarországon*. Bp., 1987.
- 4 FODOR ISTVÁN FERENC: *Jákóhalma története*. Jászberény, 2008.

Határjelek a katonai felmérések térképein

Az első katonai felmérés Jászdózsát ábrázoló, 1783-ban készített két szelvénye három dózsai határdombot jelöl halomként [☼], ebből egyet a Dózsa–Jákóhalma, kettőt a Dózsa–Apáti határon. Megyehatárként ábrázolva megjelenik a Dózsa–Tarnaörs határvonal, részben a maitól eltérően.⁵

A második katonai felmérés 1860–1861-ben készített két térképszelvénye nem tüntet fel határdombokat Jászdózsan.⁶ Egyedül a déli, jákóhalmi határvonalon lévő „Szerelem határ” látható a szokásos halom-jellel [☼] és felirattal is. Ez a viszonylag nagyméretű halom azonban feltehetően eredetileg nem határjel volt, másodlagosan válhatott azzá. A Dózsa–Apáti határ dózsai oldalán helynévként szerepel a „Kőhatár-lapossa”. Az első katonai felméréstől eltérően ez a térkép nem jelöli a megyehatárt, a településhatár jelentős szakaszán viszont folytonos vonallal ábrázol határjáró dűlőutat.

A harmadik katonai felmérés 1883-ban készült két térképszelvénye összesen négy dózsai határdombot tüntet fel, valamennyit a délnyugati sarokhatár környékén (2. kép).⁷ Közülük hármast dombként jelöli a Dózsa–Árokszállás–Jászberény sarokpontot. Szövegesen nem ad meg egyetlen határnevet sem. Végig jelö-

li viszont körben a határon vezető dűlőutat vagy árkot, illetve a Dózsa–Tarnaörs településhatáron az azzal egybe eső megyehatárt is. A térkép négy háromszögletes pontot ábrázol a határon, a hozzájuk tartozó magassági adattal – azok feltehetően mind határdombra helyezettek voltak. Közülük az egyik a ma is meglévő régi földmérési jel a Dózsa–Apáti határon, a vasútvonaltól északra lévő határdombon.

Határjelek Jászdózsa 19. századi kataszteri térképein

A Jászdózsáról 1852-ben, mindössze három évvel a szabadságharc leverését követően 1:7200-as méretarányal készített ideiglenes felmérés térkép-vázlatán 140 határdomb látható.⁸ Az egyébként viszonylag kevés adatot tartalmazó, a belterületet üresen hagyó térkép különös alapossággal ábrázolja a határvonalat és a határjeleket (3. kép). A határdombokat λ jellel tünteti fel. A sarokhatárokon is csak egy-egy dombot jelöl – a dózsait – a nyilvánvalóan akkor is ott lévő háromból. A határdombok közötti távolság általában a 30 bécsi öl többszöröse (2x, 3x, 4x, 5x 30 öl stb.) – a leghosszabb a 13 x 30, azaz 390 öl (740 méter) távolság. A térkép a határon – a felmérési utasításban előírt jelkulcsnak megfelelően végig folytono-

■ 1. Jászdózsa–Jászapáti–Jászkóhalma sarokpont Bedekovich Lőrinc térképén. XII. szelvény, részlet (MNL HML, Térképtár Heves T 120.)

■ 2. Jászdózsai határdombok a harmadik katonai felmérésen. 15/XXII. szelvény, részlet

5 Az első katonai felmérés. Bp., 2004. DVD-ROM. XVIII. oszlop XVIII–XIX. szelvények.

6 A második katonai felmérés. Bp., 2005. 1 DVD-ROM. XXXVI. 49., 50. szelvények.

7 A harmadik katonai felmérése, Osztrák-Magyar Monarchia. Bp., 2007. DVD-ROM. 15. sor XXII. oszlop.

8 KORPONAY IMRE: *Dorf Jász Dósa in Ungarn Ofen Pesther District*. [1:7200]. 1852. Országos Széchényi Könyvtár (= OSZK), Térképtár, K 601 A-1-5.

9 PÁLYI ZSÓFIA KATA: A kataszteri térképek 1869. évi jelkulcsa. *Catastrum*, 1. (2014) 3:19–23.

■ 3. Határdombok Jászdósa–Tarnaörs határán az 1852. évi ideiglenes kataszteri térképen, részlet (OSZK, Térképtár K-601 A 2)

san behúzott vonalon⁹ – pontokkal jelöli a 30 öles távolságokat.

Az 1884-ben, azaz a harmadik katonai felméréssel csaknem egy időben készült, a belterületet és a birtoktagokat is részletesen bemutató kataszteri birtokvázlat¹⁰ összesen 138 határdombot tüntet fel [☼ jellel] a település határán. Valamennyi határdomb településenként újra kezdve számozott (4. kép), a sarokhatárok azonban nem számot kaptak, hanem „JD” betűjelet (5. kép). A számozások az apáti határvonalon az óramutató járásával megegyezően, a többi határon azzal ellentétes irányba növekvőek. A határdombok közötti távolságok egyes szakaszokon ugyancsak tovább osztottak, de már nem 30, hanem 10 ölenként. Ez a 10 öles jelölés azonban nem végig, csak a sar-

és a 47 negyedlapot Rusz Kornél szerkesztette, a keleti felét Mersich Ulászló segédmérnök mérte fel és az ottani 39 negyedlapot ő szerkesztette is. A nyugati rész szelvényein a határjelek egységesek, a 10 öles szakaszjelek pontosan kimértek, a keleti részen viszont a határjelek rajza hevenyészett, a 10 öles szakaszjelek elhelyezése kevésbé pontos. A keleti részen a 10 öles jelek közé, azok távolságát harmadolva, újabb pontjelek is felkerültek, ugyancsak pontos kimérés nélkül (5. kép).

A birtokvázlatot 1898-ban Glocker Ottó ellenőrizte és javította, a javítások azonban egyetlen határdombot sem érintettek. Piros tintával az új telekosztásokat és új épületeket rajzolta be, illetve beírta az időközben módosított helyrajzi számokat és új telektulajdonoso-

■ 4. 11–16-ig számokkal jelölt határdombok a jászárokszállási határon (Jászdósa birtokvázlata, 1884)

¹⁰ Jászdósa nagyközség Jász Nagy-Kún Szolnok megyében. Az 1–12., 14–15. és 20. szelvényt szerkesztette RUSZ KORNÉL, felvette MATEJOSKY[!] József; a 13., 16–19. és 21–27. szelvényt kiszámította és kirajzolta MERSICH ULÁSZLÓ; helyszínelte és a változásokat bemérte 1898-ik évben GLOCKER OTTÓ. [1:2880], 1884. A birtokvázlatot Jászdósa Község Önkormányzat Irattára őrzi, dr. Szerencsés István polgármester segítségével jutottam hozzá és készítettem másolatot a lapokról.

■ 5. Jászdózsa–Jászapáti–Jászkóhalma sarokhatár, három határdombbal, betűjelekkel és a határvonalon pontjelekkel (Jászdózsa birtokvázlata, 1884)

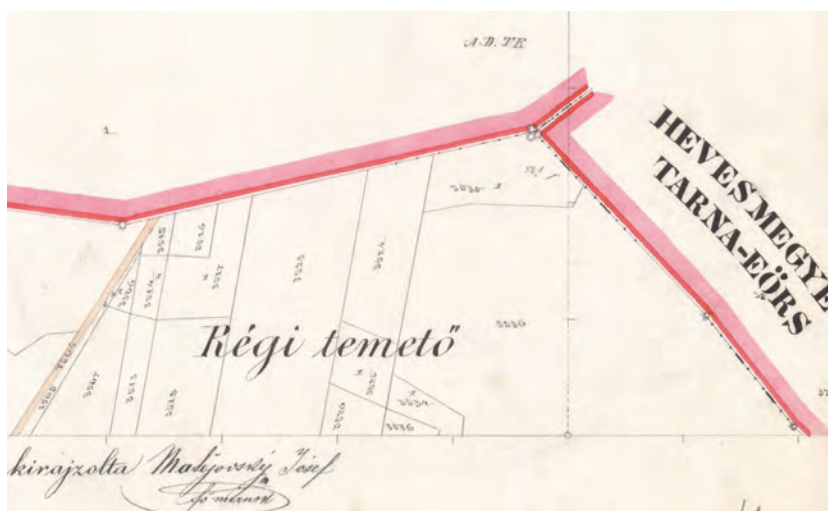
■ 6. Javításként beírt „J Dózsa község” felirat a „Hármashatár” felé vezető határvonon (Jászdózsa birtokvázlata, 1884)

kat. Ekkor kerültek viszont a határon menő dűlőutakra a „J Dózsa község”, illetve „Jászdózsa község” feliratok, ami valószínűleg azért volt fontos, mert a határdombokat előzőleg több szakaszon pont az útra rajzolták (6. kép). A mai helyzet alapján az feltételezhető, hogy ezek a határdombok valóban a dűlőút vonalában álltak, amely azonban a falu felőli oldalról kikerülte a dombokat.

Az 1. táblázatban összegezve olvasható a Jászdózsa ábrázoló 18–19. századi térképeken bejelölt határdombok száma. Az adatok azt mutatják, hogy bár a nyugati határvonalon – feltehetően az országút szélesítése miatt – hat határdomb eltűnt, azok száma és helye egy évszázad alatt lényegesen nem módosult.

Összevetés a kataszteri térképpel

A kutatáshoz a birtokvázlatot használtuk segítségként, de az abból kapott adatokat össze-

■ 7. 37. és 38. határdomb Jászdózsa–Tarnaörs határán a kataszteri térképen (MNL OL, S 78 - 124. téka - Jászdózsa - 4.)

sze hasonlítottuk az ugyancsak 1884-ben készített kataszteri térkép adataival is.¹¹ Megállapítottuk, hogy a határdombokat illetően nincs jelentős eltérés a kettő között. Csupán két határdomb van a kataszteri térképen, amelyek nem szerepelnek a birtokvázlaton, a tarnaörsi határon lévő 37. és 38. számú (7. kép). Közülük a 37. számmal jelölt határdombot, valószínűleg utólag, ceruzával a birtokvázlaton is felrajzolták a határra, de mellé nem írtak számot.

11 Jászdózsa nagyközség Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében. [1:2880]. 1884. 27 szelv. MNL Országos Levéltára (= OL), S Térképtár, Kataszteri gyűjtemény S 78 Kataszteri térképek (= S 78) 124. téka - Jászdózsa - 1–28.

Határos települések	Határdombok száma		
	1791 Bedekovich L. vízrajzi térképe	1852 ideiglenes felmérés	1884 kataszteri birtokvázlat
Jászdózsa–Jászapáti*	5	24 + 2 sarok	24 + 2 sarok
Jászdózsa–Tarnaörs*	25	35 + 2 sarok	36 + 2 sarok
Jászdózsa–Jászárokszállás*	13	24 + 2 sarok	18 + 2 sarok
Jászdózsa–Jászberény	25	24 + 2 sarok	24 + 2 sarok
Jászdózsa–Jászárokhalma	33	31 + 2 sarok	31 + 2 sarok
ÖSSZES HATÁRDOMB sarokhatárokat csak egyszer számolva	97	138 + 5 sarok = 143	133 + 5 sarok = 138

■ 1. táblázat. A jászdózsai határdombok száma a 18–19. századi térképeken (* részlegesen ábrázolva)

A határdombok elhelyezése

A kataszteri felmérések térképei azt mutatják, hogy a határdombokat elsősorban a határvonal töréspontjain, az állandó vagy időszakos vízfolyások, illetve a holtágak egyik vagy mindkét partján, valamint a településközi utaknak és a helyi dűlőutaknak a határhoz érkezési pontjainál készítették. Mivel a vízjárta területen természetes magaslatok, kisebb-nagyobb halmok is voltak, amelyek szerepet kaphattak a két település közötti határ kijelölésekor, feltételezhető, hogy azok magasztásával is készítették határdombokat. A 19. században a határvonal nagy részén – lehetséges, hogy teljes hosszában – szekérral járható dűlőút vezetett. A nyugati határt részben a Berény–Árokszállás közötti, Jászberényt Gyöngyössel összekötő országút jelentette, amely

■ 8. A birtokvázlaton 8-as számmal jelölt határdomb a Jászdózsa–Jászapáti határon

valószínűleg már a középkorban is létező, fontos kereskedelmi út nyomvonalán haladt. Északon, a jászárokszállási határon és keleten, a jászapáti határon viszont valószínűleg határjáró útként jöttek létre a ma is meglévő, többnyire gyepes dűlőutak. A Dózsa–Berény–Jákóhalma sarokhatárt eredetileg a Kisárok mellett jelölték ki, és egy szakaszon a jákóhalmi határ vonala követte is azt. A Kisároknak a Jászdózsát érintő egykori szakasza azonban mára gyakorlatilag teljesen eltűnt. Ezért a Dózsa–Jákóhalma közötti határ egy részen menő dűlőút is határjáró útnak tekinthető.

Mi látható ma is a kataszteri térképeken ábrázolt határdombokból?

A 32 km hosszúságú jászdózsai határvonalon jelenleg 34 határdomb lelhető fel. A fél mé-

■ 9. A birtokvázlaton 3-as számmal jelölt határdomb Jászdózsa–Jászapáti határon (Jászdózsa birtokvázlata, 1884)

■ 10. A birtokvázlaton 16-os számmal jelölt, ovális alaprajzú határdomb Jászdózsa–Jászapáti határán

■ 11. Jászdózsa–Jászapáti határszakasz a 16-os számú határdombbal és háromszögelési ponttal (Jászdózsa birtokvázlata, 1884)

ter magas, kör alaprajzú, valójában csak egydombos „Hármashatár” a Jászdózsa–Tarnaörs közötti határ keleti sarokpontja és egyben a Jászdózsa–Jászapáti határ északi sarokpontja. A „Hármashatár” a dózsai lakosok által ma is ismert és használt helynév. A megnevezés az öt sarokhatár közül egyedül a Jászdózsa–Tarnaörs–Jászapáti sarokra vonatkozik. A Hármashatáron kívül öt határdomb található északon Tarnaörs felé. Keleten, a Jászdózsa–Jászapáti határon, annak két végpontját lezáró két „hármashatáron” kívül hat további határ-

domb van. A Vámosgyörk–Jászapáti vasútvonaltól északra lévők mind viszonylag nagyméretűek, magasságuk 1,5–2 méter, alaprajzuk pedig elnyújtott ovális (8–9. kép).

A vasútvonalhoz legközelebb meglévő határdomb (10. kép) tetején szabályos hasáb alakú, terméskőből faragott földmérési jel van, „KF” bevéséssel. Eredete nem ismert, hasonló tudomásom szerint eddig nem írtak le az országban. Az 1884. évi kataszteri térkép háromszögelési pontot jelöl ezen a helyen, a 16-os számú határdomb jelét négyszöggel keretezve

■ 12. „KF” betűkkel jelölt oszló a 16. sz. határdombon

■ 13. Gúla (tripód) határdombon a Jászdózsa–Jászapáti határon

■ 14. Jászdózsa–Jászfákóhalma, határdomb a Holt-Tarna mellett

(11. kép). Birtokjelként elhelyezését kizárja az, hogy a betűjel a határvonal felé mutat, nem Jászdózsa vagy Jászapáti felé. Ugyancsak birtokhatár jelet kizáró tényező, hogy a jászszági településeken – így sem Jászdózsán, sem a szomszédos Jászapáti – soha nem voltak nagybirtokosok. Azt feltételezem, hogy a követ a kataszteri felméréshez – 1852-ben vagy 1884-ben – helyezték el, a „KF” betűk (12. kép) pedig talán a „Kataszteri Felmérés” kezdőbetűi lehetnek.

A vasútvonaltól délre lévő határdombon régi földmérő gúla áll (13. kép). Felállításának időpontja nem ismert, a térképek nem jelölik.

Délen, Jászdózsa–Jászfákóhalma határán a ténylegesen is háromdombos Apáti sarkon kívül még három határdomb van. Közülük az egyik a 19. században, így a birtokvázlaton is, még a Dózsa–Berény–Jákóhalma sarokpontot

■ 15. A Szerelem-halom Jászdózsa–Jászfákóhalma határán

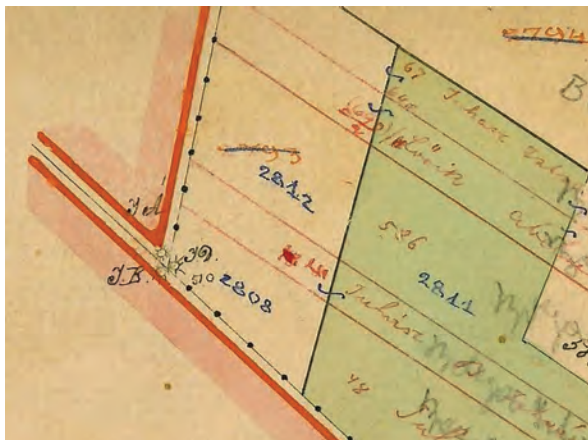
jelölte. A 20. századi topográfiai térképek szerint azonban ez a sarokpont mára kissé nyugatra eltolódott. A határdomb sérült, valószínűleg amiatt, hogy a mellette menő földút nem volt eléggé széles a nagy munkagépek elhaladásához. A Holt-Tarna mellett található Jászdózsa egyik legszebb határdombja, szabályos kör alaprajzzal, ép felszínnel és ösgyep borítással (14. kép). A következő meglévő határdomb a második katonai felmérésen Szerelem-határnak nevezett, a birtokvázlaton 22-es számot kapott és „Szerelem halom”-ként megnevezett határpont, amely kb. négyméteres magasságával kiemelkedik a határdombok közül (15. kép).

Érdekessége, hogy a domb középvonalában a tetejére is felvezető árok található, az adott határszakaszon húzódó keskeny árok folytatásaként. Az 1884. évi birtokvázlaton ez az egyetlen határdomb, amely feliratként nevet is kapott (16. kép). A Szerelem-halom megnevezés azonban mára feledésbe merült Jászdózsán. A Jászdózsa–Jászberény határvonalon a Dózsa–Berény–Árokszállás sarokhatáron csak a ma is meglévő, a birtokvázlaton (17. kép) a települések kezdőbetűivel jelölt, hármass földhányást (18. kép) követő három határdomb maradt meg. A 24 határdombból 21-et beszántottak a nagytáblás művelésre áttéréskor. De nemcsak ott hiányoznak, ahol a szomszédos földeket egy táblába összeszántották, hanem ott is, ahol a mezsgyék megőrződtek.

Jászdózsa és Jászárokszállás között 15 határdomb található, ebből 12 északon és három

■ 16. A „Szerelem halom”-nak nevezett 22-es számú határdomb a birtokvázlaton

■ 17. Három határdombos sarokhatár ábrázolása Jászdózsa birtokvázlatán

■ 18. Hármas határdomb a JD, JB, JÁ betűkkel jelölt sarokhatáron

■ 19. A birtokvázlaton 13-as számmal jelölt, köves határdomb Jászdózsa–Jászárokszállás határán

■ 20. A Jászdózsa–Jászapáti határon menő dűlőút a birtokvázlaton 16-os számmal jelölt határdomb Jászdózsa felőli oldalán

nyugaton. Különleges határjelnek számít az alacsony földhányás tetején, viszonylag nagyméretű terméskövel jelölt erdőszéli határdomb (19. kép).

A határdombok jelenlegi állapota

A ma meglévő határdombok többsége szabályos kör alaprajzú, átmérőjük az alapnál 2-4 méter, magasságuk 0,5-2 méter közötti. A nedvesebb határrészekén lévők teljes felületükön gyepesek. Az ősgyep borítás azt bizonyíthatja, hogy több száz éven keresztül gondozták, kaszálták és néhol talán legeltették is juhokkal a dombokat. A Jászdózsa–Jászapáti határon lévők ovális alaprajzúak, ami nem kivételes forma, mert az országban máshol is készítettek ovális határdombokat. Hosszabbik tengelyük

mutatja a határ irányát. A határvonalon menő dűlőutaknak is (pl. 20. kép), fontos szerepük volt a határjelek gondozásában, ellenőrzésében. A birtokvázlat térképei is ezt támasztják alá azzal, hogy az 1898. évi javításkor feljegyezték azokra, hogy a község tulajdonai. Ahol ezek a határ-utak a mai napig megmaradtak, ott a mellettük lévő határdombok is nagyobb számban maradtak fenn.

A határdombok egy részén, főleg a keleti oldalon – feltehetően csak a 20. században – megtelepedett és jelenleg is spontán terjed az akác, amit a homokos területrészek határútjai mellett tudatosan is telepítettek. Példa erre a Jászapáti határon menő dűlőút külső oldalán ültetett, láthatóan gondozott akácfasor (21. kép). Az 1884. évi kataszteri felmérést követően valószínűleg már egyszer sem újították

Határos települések	Határjelek száma	Ebből sarokhatár (összesen 3)
Jászdózsa–Jászapáti	6 + 2 sarok	Dózsa–Apáti–Tarnaörs Dózsa–Jákóhalma–Apáti
Jászdózsa–Tarnaörs	5 + 1 sarok	Dózsa–Apáti–Tarnaörs
Jászdózsa–Jászárokszállás	14 + 1 sarok	Dózsa–Berény–Árokszállás
Jászdózsa–Jászberény	3 + 1 sarok	Dózsa–Berény–Árokszállás
Jászdózsa–Jászbékóhalma	3 + 1 sarok	Dózsa–Jákóhalma–Apáti
ÖSSZESEN (a sarokhatárokat csak egyszer számolva)	31 + 3 sarok = 34	

■ 2. táblázat. A jászdózsai határdombok száma 2011-ben

■ 21. Dűlőútíásítás akácfával Jászdózsa–Jászapáti határán

meg a határdombokat, a korábban rendszeres határjárások elmaradtak. A pontos felmérés alapján készített térképek korában a határjelek elvesztették határjelölő, határőrző jelentősé-

güket. A 2011-ben folytatott terepi kutatáskor megtalált határdombok számát a szomszédos települések szerint bontva összefoglalóan mutatja be a 2. táblázat.¹²

Összegzés

A kataszteri felmérés térképeinek áttekintése és elemzése azt támasztja alá, hogy a 32 kilométer hosszú jászdózsai határvonalon minden irányban sűrűn elhelyezett határdombok évszázadokon keresztül őrizték a falu földjét, a lakosság rendszeresen gondozta azokat. A hagyományokkal kevésbé törődő 20. századi településfejlesztés és tájalakítás viszont már nem tartotta fontosnak a gyakorlati jelentőségüket vesztett határjelek megővését. Így a kataszteri birtokvázlaton ábrázolt 138 határdomb többsége mára eltűnt. A napjainkig megőrződött régi határdombok a 18–19. századi településtörténet és tájhasználat különleges, országon is ritka emlékei. Megőrzésüket segítheti a településen 2011-ben fellelt 34 határdomb elhelyezkedésének és főbb jellemzőinek leírása. A kutatás azt bizonyította, hogy a kataszteri felmérések térképei jól hasznosíthatók a kultúrtörténeti táj emlékek vizsgálatához, alapul szolgálhatnak a tájvédelmi intézkedésekhez.

12 CSIMA PÉTER: Jászsági határjelek – a tájtörténet emlékei. *A táj változásai a Kárpát-medencében. Történelmi emlékek a tájban.* Szerk.: Fülek György. A IX. Táj-történeti Konferencia kiadványa. Keszthely, 2012. 104–109.